

ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

Participative Factors Affecting Community Based Tourism Management: A Case Study of Kham Muang, Kalasin Province

◆ กฤติยา สมศิลา

นักศึกษาปริญญาโท คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Krittiya Somsila

Graduate Student, Faculty of the Graduate School of Tourism Management

National Institute of Development Administration (NIDA), E-mail: ps.krittiya@gmail.com

◆ กนกกานต์ แก้วนุช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Kanokkam Kaewnuch

Assistant Professor, PhD., Faculty of the Graduate School of Tourism Management

National Institute of Development Administration (NIDA), E-mail: kkaewnuch@gmail.com

Abstract

This research is quantitative research. The purpose of this research was to study and analyze the factors affecting tourism management by Ban Phon community in Kham Muang district, Kalasin Province. The data was collected from the people involved in tourism by Ban Phon community, Kham Muang district, Kalasin province. Community officials, Young people and Ban Phon community members 400 sample conducted data analysis by analyzing data using inferential statistics for relationship between variables. Using Multiple Regression Analysis as the data analysis method, it was found that, based on the data analysis, public participation factors positively influenced the tourism management by Ban Phon community. At the 0.01 level of significance, the Ban Phon community had a high participation rate, which resulted in a higher level of Ban Phon community management. And the capacity of community tourism management has a positive influence on the tourism management by Ban Phon community. At a statistical significance level of 0.01, Ban Phon community has a high level of community tourism management capacity, resulting in a higher level of Ban Phon tourism management.

Keywords: Community Based Tourism Management, Participation in Tourism Management, Community Based Tourism Management Pesonel

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ เจ้าหน้าที่ชุมชน เยาวชนและประชาชนชุมชนบ้านโพน จำนวน 400 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติอนุมาน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยเลือกใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า เมื่อชุมชนบ้านโพนมีปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนสูงจะส่งผลให้ผลการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนอยู่ในระดับที่สูงขึ้น และปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า เมื่อชุมชนบ้านโพนมีปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสูงจะส่งผลให้ผลการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนอยู่ในระดับที่สูงขึ้นด้วย

คำสำคัญ : การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว บุคลากรการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บทนำ

การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งทางการพัฒนา (เทิตชาย ช่วยบำรุง, 2552: 35; Reed, 1997) โดยมุ่งอาศัยทรัพยากรที่ประเทศมีอยู่ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจึงมุ่งให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อการสร้างมาตรฐาน เพิ่มสมรรถนะทางการท่องเที่ยวของประเทศตลอดจนการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวชุมชนเป็นกิจกรรมหนึ่งในการส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรและรักษาคู่มือทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น รวมทั้งนำฐานทรัพยากรดังกล่าวมาจัดการให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนโดยพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีการคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ การนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างแท้จริง (เกศรา สุขเพชร และคณะ, 2553) ก่อให้เกิดการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในหลาย ๆ ด้าน อาทิ การผลิตสินค้าในชุมชน ของที่ระลึก หัตถกรรมของชุมชน การ

พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในชุมชน และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาในพื้นที่ชุมชนแหล่งท่องเที่ยว

การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตโดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ มากมาย (เทิดชายช่วยบำรุง, 2553: 36) การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนย่อมเป็นหน้าที่หลักของคนในชุมชนที่จะต้องร่วมกันคิดร่วมกันวางแผน และร่วมกันทำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและ/หรือบุคคลทั่วไปเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเยี่ยมชมได้อย่างต่อเนื่อง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนนั้นมีความรับผิดชอบหลายระดับร่วมกัน เริ่มจากประชาชนหรือประชาคม องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องย่อมมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันตามกรอบที่กำหนดไว้ เพื่อการจัดการทรัพยากรของการท่องเที่ยวร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ “ชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์” เป็นชุมชนหนึ่งที่มีผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ของชาวผู้ไททั้งวิถีการดำเนินชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกายที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ชุมชนชาวผู้ไทบ้านโพนมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมแบบชุมชนบุพกาลในหมู่บ้านทุกคนที่คนในหมู่บ้านเป็นเจ้าของร่วมกัน

จากการให้ข้อมูลของ ภัทราพร โพนะทา นักวิเคราะห์นโยบายและแผน เทศบาลตำบลบ้านโพน ได้กล่าวว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวบ้านโพนที่ผ่านมา พบว่า มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อทัศนศึกษา และ 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวหมู่คณะโดยมีวัตถุประสงค์ท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อศึกษาเรียนรู้ และดูงานกระบวนการผลิตผ้าไหมแพรวา และวิถีชีวิตชุมชนต้นแบบของชาวผู้ไท แต่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านโพนยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่มีศักยภาพในการดึงดูดความสนใจ นักท่องเที่ยว ประกอบกับรูปแบบการจัดการยังไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในสำหรับชุมชนเนื่องจากการขาดการประชาสัมพันธ์ การขาดการพัฒนา การจัดการที่ดี และการจัดการการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง อาจกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านโพนยังขาดการกระตุ้นจากคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น การวางแผนพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวบ้านโพนต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากประเด็นปัญหาและความเป็นมาในข้างต้นผู้ศึกษาเล็งเห็นถึงศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านโพนจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน ดังนั้น การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเป็นประเด็นที่สำคัญและจำเป็นในการนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบสามารถสร้างรายได้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ผู้ศึกษาจึงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์เพื่อสนับสนุนการวางแผนการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวชุมชนบ้านโพนของเทศบาลตำบลคำม่วงให้สามารถบูรณาการการจัดการการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนให้สอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม เพื่อที่จะนำไปสู่แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยขีดความสามารถที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอบเขตการวิจัย

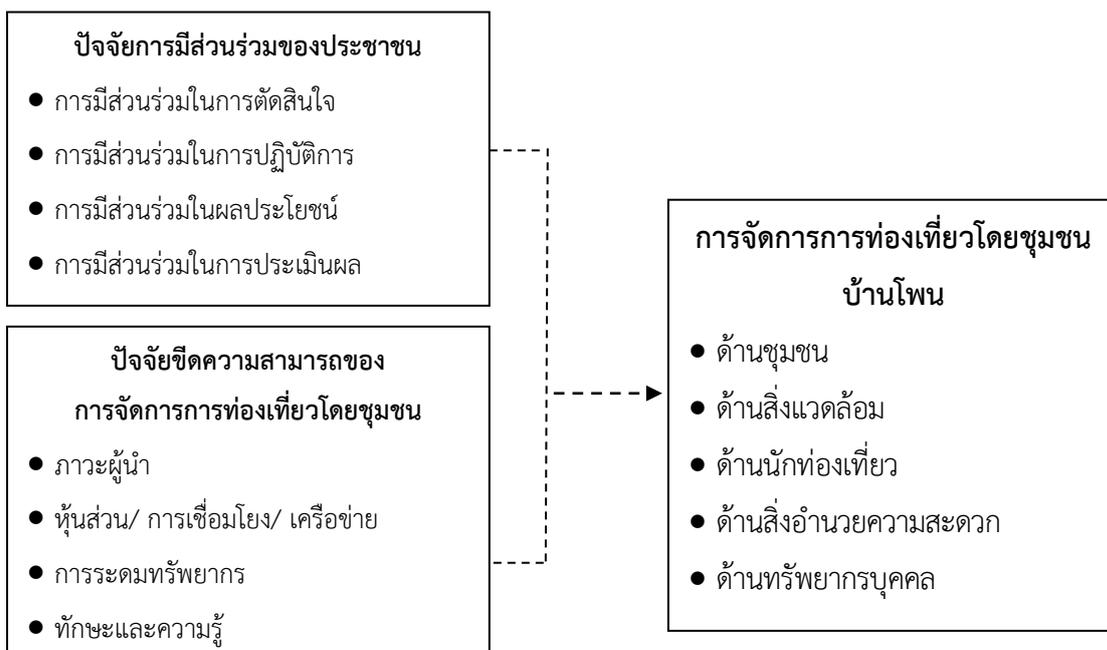
ขอบเขตด้านเนื้อหา : ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขอบเขตด้านประชากร : ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ เจ้าหน้าที่ชุมชน เยาวชน และประชาชนชุมชนบ้านโพน

ขอบเขตด้านพื้นที่ : ชุมชนบ้านโพน เทศบาลตำบลคำม่วง

ขอบเขตด้านระยะเวลา : การศึกษาวิจัยนี้วางแผนใช้เวลาดำเนินการ 1 ปี

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

ปัจจัยขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Shelby and Herberlein (1986) ได้ให้ความหมาย ขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ว่าระดับการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการสูงสุดที่ก่อให้เกิดผลกระทบไม่เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ซึ่งสอดคล้องกับ McIntyre and Hetherington (1991) กล่าวว่า ขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นการนำเสนอถึงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนและระดับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค สาธารณูปการต่าง ๆ ที่พื้นที่จะสามารถที่จะรองรับได้ ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์หรือพัฒนามากกว่าที่กำหนดจะทำให้เกิดโอกาสในการทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดความเสียหายต่อ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีนักวิชาการและนักวิจัยจำนวนมากได้นำเสนอมิติหรือตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้อย่างหลากหลาย โดยจากการทบทวนผลการวิจัยในประเด็นดังกล่าวจะพบมิติหรือตัวชี้วัดที่แสดงถึงขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การรวบรวมตัวบ่งชี้ของขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ลำดับ	ชื่อผู้ศึกษา	ตัวบ่งชี้ของขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Bopp et al (2000)	✓		✓	✓	✓	✓	✓					✓				
2	Littlejohns et al. (2000)	✓	✓		✓		✓	✓					✓				
3	Leverack (2001)		✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓						✓
4	Labonte and Leverack (2001)		✓	✓	✓		✓		✓	✓						✓	✓
5	Yeatman and Nove (2002)			✓	✓									✓			
6	O'Meara et al. (2004)		✓	✓	✓				✓				✓				
7	Andersson et al. (2005)		✓	✓	✓												
8	Chilaka (2005)		✓						✓		✓	✓		✓			
9	Leverack (2005)		✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓					✓	
10	MacLellan et al. (2007)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓							✓	✓

ตารางที่ 1 (ต่อ) การรวบรวมตัวบ่งชี้ของขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ลำดับ	ชื่อผู้ศึกษา	ตัวบ่งชี้ของขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
11	Laverack and Thangphet (2007)		✓	✓	✓				✓	✓							✓
12	Lempa et al. (2008)		✓	✓	✓			✓					✓				
13	Aref and Redzuan (2008)	✓			✓	✓	✓										
14	Parker et al. (2010)	✓	✓	✓	✓	✓	✓										
15	Aref (2011)	✓	✓		✓	✓											✓
16	Liberato et al. (2011)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							✓		
17	Suwanbamrung et al. (2011)		✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓					
18	UNESCO (2011)	✓	✓					✓									
19	Merino (2012)			✓		✓	✓	✓					✓	✓			
20	Razzaq et al. (2011)	✓			✓				✓								
รวมจำนวนตัวบ่งชี้		9	15	14	17	8	11	7	8	4	3	2	4	4	1	3	5

หมายเหตุ: ตัวบ่งชี้ขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: 1 = Skill and Knowledge (ทักษะและความรู้) 2 = Resource Mobilization (ระดมทรัพยากร) 3 = Partnership/ Lingages/ Networking (หุ้นส่วน/ การเชื่อมโยง/ เครือข่าย) 4 = Leadership (ภาวะผู้นำ) 5 = Sense of Community (ความรู้สึกของชุมชน) 6 = Participation (การมีส่วนร่วม) 7 = Communication (การสื่อสาร) 8 = Organizational Structure (โครงสร้างองค์กร) 9 = Problem Assesment (การประเมินปัญหา) 10 = Promramme Management (การบริหารจัดการโครงการ) 11 = Needs Assesment (การประเมินความต้องการ) 12 = Shared Vision (การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน) 13 = Commitment (ความผูกพัน) 14 = Asset-based Approach (สินทรัพย์ตามกระบวนการ) 15 = Asking Why (การตั้งคำถาม) 16 = External Support (การสนับสนุนจากภายนอก)

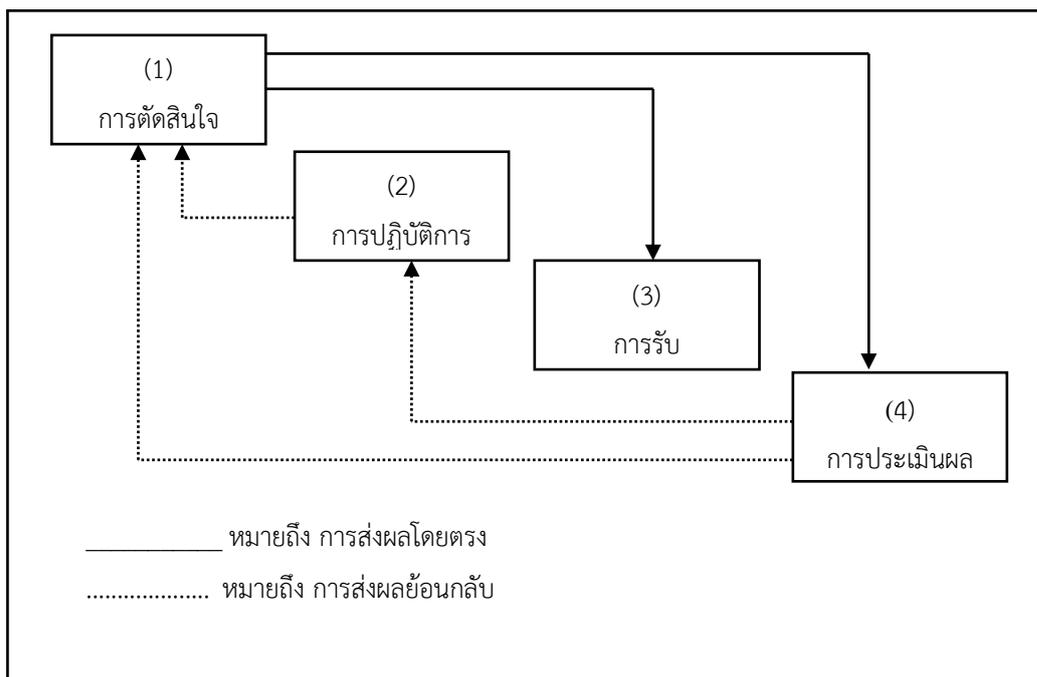
ตารางที่ 2 สรุปผลการจัดลำดับตัวบ่งชี้ที่ถูกอ้างอิงมากที่สุดจากการทบทวนวรรณกรรม

อันดับ	ตัวบ่งชี้ที่ถูกอ้างอิงมากที่สุด	จำนวนครั้ง
1	ภาวะผู้นำ (Leadership)	17
2	หุ้นส่วน/ การเชื่อมโยง/ เครือข่าย (Partnership/ Linkages/ Networking)	15
3	ระดมทรัพยากร (Resource Mobilization)	14
4	การมีส่วนร่วม (Participation)	11
5	ทักษะและความรู้ (Skill and Knowledge)	9

จากการรวบรวมตัวบ่งชี้ของขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามตารางที่ 2 พบว่าตัวบ่งชี้ที่ถูกอ้างอิงถึงมากที่สุดในงานวิจัยประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ภาวะผู้นำ หุ้นส่วน/ การเชื่อมโยง/ เครือข่าย การระดมทรัพยากร การมีส่วนร่วม และทักษะและความรู้

การมีส่วนร่วม

ประธาน สุวรรณมงคล (2527) ได้แบ่งลักษณะ (ขั้นตอน) ของการมีส่วนร่วมของประชาชนออกได้ 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับ Andrew (1980) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการเช่นกัน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล และ Cohen and Uphoff (1980) ก็ได้อธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ เช่นเดียวกันโดย Cohen and Uphoff (1980) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนดังภาพที่ 2.2 ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการตัดสินใจมีความสำคัญมากกว่าสาเหตุการตัดสินใจจะส่งผลต่อการปฏิบัติการ และการปฏิบัติการจึงจะมีผลต่อไปยังการรับผลประโยชน์และการประเมินผล เพราะฉะนั้นการตัดสินใจจะมีผลโดยตรงต่อการรับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff

จากภาพที่ 1 Cohen and Uphoff (1980) ได้เสนอกรอบในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ ซึ่งประเด็นนี้ (Brager, Specht and Torczyner, 1987) อธิบายให้ชัดเจนว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรม/ โครงการต่าง ๆ เกิดจากแนวคิด 3 ประการคือ ประการแรก ความสนใจและความหวังใยร่วมกันในสภาพปัญหาที่เผชิญร่วมกันกลายเป็นความสนใจและกังวลใจของส่วนรวม ประการที่สอง ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ขณะนั้น ผลักดันให้มุ่งสู่การรวมกลุ่มวางแผนกระทำร่วมกัน และประการที่สาม การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาและต้องมีความเข้มข้นมากพอที่จะเกิดความคิดริเริ่มที่จะกระทำการสนองตอบความต้องการของผู้ที่เดือดร้อน

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Freire, 1985)

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

โดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วม คือ การร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยที่ทุกฝ่ายต้องร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดค้นปัญหา ร่วมลงทุนและรับผลประโยชน์ตอบแทน ร่วมปฏิบัติงานติดตามและประเมินผล และดำเนินการต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วยตนเอง ดังนั้น ลักษณะของการมีส่วนร่วมสามารถสร้างมิติ (Domination) หรือองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนได้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) มาเป็นหลักในการสร้างและนำแนวคิดของนักวิชาการคนอื่น ๆ เข้าเป็นข้อพิจารณาอธิบายเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องขององค์ประกอบเพิ่มเติมให้เกิดความสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Melker and Sdertrns Hgskola (2006) ได้ทำการศึกษา มุมมองต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนและด้านสังคมวัฒนธรรม กรณีศึกษา นักเรียนสวีเดนที่เดินทางไป Babati (Tanzania) พบว่า การเดินทางมาในชุมชนนี้ คือ การเรียนรู้วัฒนธรรม พบว่าปัญหาที่สำคัญ คือ การจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546: 178-179) กล่าวถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism: CBT) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเป็นที่รู้จัก ใช้กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมีชุมชน เข้ามามีส่วนสำคัญในการจัดการ การท่องเที่ยวสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาซึ่งใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไข รวมไปถึงการสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผน ทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยกระนั้นชุมชนต้องมีการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยให้มีการสร้างเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน กระจายอำนาจการตัดสินใจ และการบริหารจัดการทรัพยากร โดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อม รวมไปถึงการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน ดังนั้นความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีหลากหลายคำจำกัดความและ กระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญ มีดังนี้

1. ศักยภาพของคน โดยการเริ่มที่คนในชุมชนจำเป็นที่จะต้องรู้จักรากเหง้าตัวตนของตนเองให้ดี เพื่อสำหรับการบอกกล่าวข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน รวมไปถึงคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกันได้ทุกภาคส่วน มีความสามัคคี เรียนรู้ และ เปิดใจ

2. ศักยภาพของพื้นที่ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบสานต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งคนในชุมชนต้องรู้จัก รัก และหวงแหนในความเป็นตัวตนของตนเองในด้านศักยภาพของพื้นที่และจะต้องเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน และสามารถนำมาจัดการได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและยั่งยืนของทรัพยากรที่มีอยู่

3. การจัดการ ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ต้องเป็นชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ มีความคิด ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทางหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีการจัดการพูดคุยกำหนดทิศทาง เพื่อการเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อให้ทราบว่าในพื้นที่ของตนจะมีการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวได้อย่างไร ควรจะมีการจัดการกิจกรรมอะไรบ้าง อย่างไรบ้าง และควรจะมีการจัดสรรรายได้กระจายภายในท้องถิ่นได้อย่างไร

4. การมีส่วนร่วม เป็นการแสดงออกถึงความคิดเห็น การแก้ปัญหา และการสื่อความให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่ม รวมไปถึงการหาหนทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จากการระดมออกความคิดเห็นจากประสบการณ์ของนักวิจัยหรือผู้ที่มีความรู้ในท้องถิ่น โดยชุมชนมีการจัดการการจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิด วางแผน ดำเนินการการจัดการ ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้จำเป็นต้องมีการสร้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) กลุ่มประชากร

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ เจ้าหน้าที่ชุมชน เยาวชน และประชาชนชุมชนบ้านโพน

2) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ส่วนหนึ่งของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ เจ้าหน้าที่ชุมชน เยาวชนและประชาชนชุมชนบ้านโพน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้เลือกใช้กรณีที่ประชากรมีจำนวนแน่นอน (Finite Population) ของ Yamane กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ จากผลการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ 399 ตัวอย่าง โดยการวิจัยครั้งนี้จะใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง เพื่อการป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูลและให้เกิดความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้มากที่สุด และการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และใช้เวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 เดือน

นิยามเชิงปฏิบัติการ

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ประสิทธิภาพและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนบ้านโพน (สินธุ์ สโรบล, 2546)

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การที่ประชาชนบ้านโพนมีแนวคิดหรือจุดมุ่งหมายในการจัดการการท่องเที่ยวให้บรรลุผลสำเร็จ โดยอาศัยรูปแบบการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

บุคลากรการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านโพน ได้แก่ ผู้นำชุมชน เครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน และองค์กรท้องถิ่น

ขีดความสามารถ หมายถึง ขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นการนำเสนอถึงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนและระดับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค สาธารณูปการต่าง ๆ ที่พื้นที่จะสามารถที่จะรองรับได้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยมีความต้องการข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ไปในทิศทางเดียวกัน และต้องการให้ลักษณะคำตอบที่ได้ขึ้นอยู่กับขอบเขตของเนื้อหาและปัญหาของคำถามการวิจัยเท่านั้น ถึงแม้ว่าแบบสอบถามจะมีความยืดหยุ่นในการตอบค่อนข้างจำกัด ผู้วิจัยก็เลือกใช้ลักษณะของคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิดควบคู่กัน โดยมี 6 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และระยะเวลาอาศัยอยู่ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามประเมินปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน จำนวน 20 ข้อ ส่วนที่ 3 แบบสอบถามประเมินปัจจัยขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยว จำนวน 20 ข้อ ส่วนที่ 4 แบบสอบถามประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน จำนวน 25 ข้อ แบบสอบถามส่วนที่ 5 และ 6 เป็นข้อคำถามปลายเปิด ดังนั้น แบบสอบถามจึงมีความเหมาะสมสำหรับการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กว่าเครื่องมือการวิจัยรูปแบบอื่น

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติอนุมาน (Inferential Statistic) สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยเลือกใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม (Y) หรือตัวแปรเกณฑ์ (Criterion Variable) จำนวน 1 ตัว กับตัวแปรอิสระ (X) หรือตัวแปรพยากรณ์ หรือตัวแปรทำนาย (Predictor Variable) ตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปในการทดสอบปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน

สรุปผลการวิจัย

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนตัวแปร

Resi	หมายถึง	ระยะเวลาที่อาศัย (Residence period)
ParDec	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation Decision Making)
ParImp	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Participation Implementation)
ParBen	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Participation Benefit)
ParEva	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation Evaluation)
ParLea	หมายถึง	ภาวะผู้นำ (Participation Leadership)
PCN	หมายถึง	หุ้นส่วน/การเชื่อมโยง/เครือข่าย (Partner/Connection/Network)
ResMob	หมายถึง	การระดมทรัพยากร (Resource Mobilization)

SandK	หมายถึง	ทักษะและความรู้ (Skill and Knowledge)
Comm	หมายถึง	ชุมชน (Community)
Envi	หมายถึง	สิ่งแวดล้อม (Environment)
Tour	หมายถึง	นักท่องเที่ยว (Tourist)
Faci	หมายถึง	สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities)
Human	หมายถึง	ทรัพยากรบุคคล (Human Resource)

สรุปผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน

ตารางที่ 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ของปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนทั้ง 4 ด้าน

Par	Comm		Envi		Tour		Faci		Human	
	β	Sig.								
ParDec	.754**	.000	.228**	.000	-	-	-	-	-	-
ParImp	.178**	.000	.795**	.000	-	-	-	-	.251**	.000
ParBen	.094*	.000	-	-	-	-	.506**	.000	.138**	.000
ParEva	-	-	.019*	.000	1.000**	.000	.315**	.000	.453**	.000
R	.854		.927		1.000		.707		.533	
R ²	.730		.860		1.000		.500		.284	
Adjusted R ²	.728		.859		1.000		.498		.278	
SE _{est}	.245		.171		.000		.478		.546	

หมายเหตุ: Predictors: (Constant), Participation Decision Making, Participation Implementation, Participation Benefit, Participation Evaluation Dependent Variable: Community, Environment, Tourist, Facilities, Human Resource

* P < 0.05, ** P < 0.01 - หมายถึง ไม่มีอิทธิพล

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลทางบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ชุมชน (Community) สิ่งแวดล้อม (Environment) นักท่องเที่ยว (Tourist) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) และทรัพยากรบุคคล (Human Resource)

การจัดการด้านชุมชน (Community) ตัวแปรปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 3 ตัว คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation Decision Making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Participation Implementation) และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Participation Benefit)

การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) มีตัวแปรปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 3 ตัว คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation Decision Making) การมีส่วนร่วม

ในการปฏิบัติการ (Participation Implementation) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation Evaluation)

การจัดการด้านนักท่องเที่ยว (Tourist) มีตัวแปรปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 1 ตัว คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation Evaluation)

การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) มีตัวแปรปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 2 ตัว คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Participation Benefit) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation Evaluation)

การจัดการด้านทรัพยากรบุคคล (Human Resource) มีตัวแปรปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 3 ตัว คือ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Participation Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Participation Benefit) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation Evaluation)

สรุปปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลทางบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน ทั้ง 5 ด้าน คือ ชุมชน (Community) สิ่งแวดล้อม (Environment) นักท่องเที่ยว (Tourist) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) และทรัพยากรบุคคล (Human Resource) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ สามารถทำให้เห็นว่าปัจจัยใดบ้างมีความสำคัญในกาจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน **สรุปผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน**

ตารางที่ 4 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ของปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนทั้ง 4 ด้าน

Par	Comm		Envi		Tour		Faci		Human	
	β	Sig.								
ParLea	.475**	.000	.386**	.000	-	-	.486**	.000	-	-
PCN	-	-	.337**	.000	.109*	.005	-	-	.950**	.000
ResMob	.325**	.000	-	-	-	-	.272**	.000	-	-
SandK	.154*	.010	.203*	.002	-	-	-	-	1.000**	.000
R	.807		.914		.924		.931		.932	
R ²	.652		.835		.854		.867		.869	
Adjusted R ²	.651		.834		.853		.865		.868	
SE _{est}	.259		.179		.168		.161		.159	

หมายเหตุ: Predictors: (Constant), Participation Leadership, Partner/Connection/Network, Resource Mobilization, Skill and Knowledge Dependent Variable: Community, Environment, Tourist, Facilities, Human Resource

* P < 0.05, ** P < 0.01 - หมายถึง ไม่มีอิทธิพล

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอิทธิพลทางบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ชุมชน (Community) สิ่งแวดล้อม (Environment) นักท่องเที่ยว (Tourist) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) และทรัพยากรบุคคล (Human Resource)

โดยการจัดการด้านชุมชน (Community) มีตัวแปรปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 3 ตัว คือ ภาวะผู้นำ (Participation Leadership) การระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) และทักษะและความรู้ (Skill and Knowledge)

การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) มีตัวแปรปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 3 ตัว คือ ภาวะผู้นำ (Participation Leadership) หุ่นส่วน/ การเชื่อมโยง/ เครือข่าย (Partner/ Connection/ Network) และทักษะและความรู้ (Skill and Knowledge)

การจัดการด้านนักท่องเที่ยว (Tourist) มีตัวแปรปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 1 ตัว คือ หุ่นส่วน/ การเชื่อมโยง/ เครือข่าย (Partner/ Connection / Network)

การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) มีตัวแปรปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 2 ตัว คือ ภาวะผู้นำ (Participation Leadership) และการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization)

การจัดการด้านทรัพยากรบุคคล (Human Resource) มีตัวแปรปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งอิทธิพลทางบวกจำนวน 2 ตัว คือ หุ่นส่วน/ การเชื่อมโยง/ เครือข่าย (Partner/ Connection/ Network) และทักษะและความรู้ (Skill and Knowledge)

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ในครั้งนี้ ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า เมื่อชุมชนบ้านโพนมีปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนสูงจะส่งผลให้ผลการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนอยู่ในระดับที่สูงขึ้นด้วย จากข้อสรุปดังกล่าวพิจารณาได้ว่า ถ้าชุมชนมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางเสนอแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเสรีมีแผนการดำเนินงานในรูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Gray (1985) พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องมีกระบวนการที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อการดึงเอาความสามารถในการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มอื่น ๆ ออกมาใช้ในการวางแผน กำหนดแนวทางในการพัฒนาร่วมกันเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับชุมชน โดยเฉพาะกระบวนการติดตามและประเมินผลกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ย่อมส่งผลให้ประชาชนเกิดความ

กระตือรือร้นในการแสวงหาโอกาสในการพัฒนาตนเองจนกลายเป็นผู้ริเริ่มพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ ๆ และให้ความสำคัญกับการใช้วิธีคิดแบบใหม่ในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Reid (2003) ที่พบว่า การตระหนักถึงปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจที่เน้นถึงความจำเป็นในการสร้างความตระหนักและการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการทำความเข้าใจสถานการณ์และความต้องการที่จะเผชิญหน้ากับปัญหา แม้ว่าจะมีอุปสรรคด้านการดำเนินการ แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่ดีที่สุดในการดำเนินการ สอดคล้องกับการศึกษาของ Keogh (1990) พบว่า การเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและพัฒนาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยชุมชนเองต้องมีความเชื่อมั่นต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการแบ่งปันผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน (Blank, 1989) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Cook (1982); Haywood (1988); Ritchie (1988) ที่พบว่า การสนับสนุนการตัดสินใจร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นฉันทามติที่สำคัญในการกระบวนการมีส่วนร่วมที่จะสามารถบรรลุผลทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน อาทิเช่น การสำรวจทัศนคติและการรับรู้ของผู้อยู่อาศัยในชุมชนต่อกระบวนการที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการวางแผนโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นตัวแทนที่สำคัญในการเข้าร่วมกันตัดสินใจในขั้นตอนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่จะให้ผลลัพธ์ที่มีประโยชน์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Pearce, 1994 ที่พบว่า ปัญหาท้องถิ่นมีอิทธิพลโดยตรงต่อการท่องเที่ยวกับชาวบ้านที่จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เป็นมิตรต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้นสภาพแวดล้อมของนักท่องเที่ยวควรได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวและไม่ได้เป็นเหยื่อ (Wahab & Pigram, 1997) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Murphy (1985) ที่ศึกษาพบว่า ภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับทรัพย์สินของชุมชนท้องถิ่นซึ่งไม่ได้รวมแค่ประชาชนเท่านั้น แต่รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมพิเศษหรืองานเทศกาล ดังนั้นความร่วมมือของชุมชนเจ้าบ้านจึงมีความสำคัญในการเข้าถึงและพัฒนาสินทรัพย์เหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Felstead (2000) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นแรงผลักดันในการปกป้องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมธรรมชาติของชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในขณะเดียวกันเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Bovy (1982) ที่พบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความอ่อนไหวต่อแรงทั้งภายในและภายนอกทำให้แผนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจำนวนมากมักมีการดำเนินการเพียงบางส่วนเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นแม้จะได้รับการปฏิบัติอย่างเต็มที่แล้วแต่ก็ไม่เกิดความยั่งยืนเสมอไป

ปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า เมื่อชุมชนบ้านโพนมีปัจจัยขีดความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสูงจะส่งผลให้ผลการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนอยู่ในระดับที่สูงขึ้นด้วย จากข้อสรุปดังกล่าวพิจารณาได้ว่า ถ้าชุมชนมีการพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถ

ในการบริหารและจัดการด้านบริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจะทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและสามารถที่จะจัดสรรรวมทั้งบริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Shelby and Herberlein (1986) ที่พบว่า ชีตความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นระดับการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการสูงสุดที่ก่อให้เกิดผลกระทบไม่เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ McIntyre and Hetherington (1991) ที่พบว่า ชีตความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นการนำเสนอถึงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนและระดับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค สาธารณูปการต่าง ๆ ที่พื้นที่จะสามารถที่จะรองรับได้ ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์หรือพัฒนามากกว่าที่กำหนดจะทำให้เกิดโอกาสในการทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ และยังทำลายความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดความเสียหายต่อ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ดังนั้น ชีตความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะอาจจะทำให้เสียโอกาสและความเสี่ยงต่อทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนวิถีชุมชนเสื่อมโทรมลง ซึ่งจะส่งผลในระยะยาวต่อความพึงพอใจและคุณภาพของการท่องเที่ยว จนเกิดความเสียหายต่อสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นได้

สรุปปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโปง คือ ถ้าชุมชนมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางเสนอแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเสรี มีแผนการดำเนินงานในรูปแบบที่เหมาะสม ตามด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องมีกระบวนการที่ถูกต้องและเหมาะสม และกระบวนการติดตามและประเมินผลกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และในส่วนของปัจจัยชีตความสามารถของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโปงหากชุมชนมีการพัฒนาเพิ่มชีตความสามารถในการบริหารและจัดการด้านบริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจะทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและสามารถที่จะจัดสรรรวมทั้งบริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัย แม้ว่าจะมีการศึกษาที่ผ่านมาได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นจำนวนมากและได้เสนอให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่การปฏิบัติที่แท้จริงในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมไม่ค่อยมีการพูดถึง สาเหตุหนึ่งนี้อาจเป็นความล้มเหลวในการระบุดังกล่าวมีส่วนร่วมของชุมชนในปัจจุบัน เมื่อระดับดังกล่าวไม่ได้ระบุไว้เป็นไปไม่ได้ที่จะประเมินว่าโครงการที่มีอยู่แล้วประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไรทำให้การคาดการณ์ความเป็นไปได้ของโครงการเป็นเรื่องยาก ดังนั้นการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันจะต้องได้รับมอบหมายให้มีการประเมินและการคาดการณ์ที่แตกต่างกันซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความสนใจในการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกรณีชุมชนบ้านโปง โดยผู้ที่สนใจสามารถนำผลการวิจัย

ดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางในการค้นคว้าหรือวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นเพื่อเป็นการต่อยอดผลการวิจัยให้มีความหลากหลายและแพร่หลายจนนำไปสู่การพัฒนาในระดับนโยบายต่อไป และได้เพิ่มพูนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับปัจจัยขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและปัจจัยในด้านขีดความสามารถของชุมชนที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้แก่ปัจจัยทั้ง 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ ชุมชน (Community) สิ่งแวดล้อม (Environment) นักท่องเที่ยว (Tourist) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) และทรัพยากรบุคคล (Human Resource) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ นอกจากนี้สามารถทำให้เห็นว่าปัจจัยใดบ้างมีความสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และผู้ที่สนใจสามารถนำไปใช้จัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบเดียวกันหรือรูปแบบอื่น ๆ ได้ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดพื้นฐานในการพัฒนาต่อยอด ตลอดจนนำไปใช้เป็นแนวทางในการค้นคว้าและการวิจัยเชิงลึกที่เกี่ยวข้องต่อไปได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป คือ การศึกษากระบวนการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และรวมไปถึงการศึกษากระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร.กนกกานต์ แก้วนุช ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า เพื่อให้คำปรึกษา คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์ ขอขอบคุณเพื่อนพี่น้องและมิตรสหายทุกท่าน ทำยที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครอบครัว ซึ่งเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จการศึกษาครั้งนี้

References

- Andersson, A. J., Mackenzie, F. T., and Lerman, A. (2005). *Coastal ocean and carbonate systems in the high CO2 world of the Anthropocene*, *Am. J. Sci.*, 305, 875 - 918.
- Andrews, K. R. (1980). *The Concept of Corporate Strategy*. Revised Edition, Illinois: Richard D. Irwin, Inc.
- Aref, F., & Redzuan, M. 2008. Barriers to community participation toward tourism development in Shiraz. *Pakistan journal of Social science*, 5 (9), 936 - 940.
- Aref, F. (2011). Sense of Community and Participation for Tourism Development. *Life Science Journal*, 8(1).

- Blank, U. (1989). *The Community Tourism Imperative: The Necessity, the Opportunities, its Potential*. State College: Venture Publishing.
- Bopp M., Germann K., Bopp J., Littlejohns L.B. & Smith N. (2000). *Assessing Community Capacity for Change*. Four Worlds Development, Calgary.
- Bovy, M.B. (1982). *New concepts in planning for tourism and recreation*. *Tourism Planning*. 3 (4), 308–313.
- Brager. G., Specht, H.. & Torczyner. J. L. (1987). *Community org* (mizin8 (2nd cd.)). New York: Columbia University Press.
- Chilaka MA. (2005). Ascribing quantitative value to community participation: a case study of the roll back malaria (RBM) initiative in five African countries. *Journal of Public Health*.;119:987–994. doi: 10.1016/j.puhe.2005.08.010.
- Cohen & Uphoff. (1980). *Effective Behavior in Organizations*. New York : Richard D. Irwin Inc.
- Cook, K. (1982). Guidelines for Socially Appropriate Tourism Development in British Columbia. *Journal of Travel Research*. 21: 22-28.
- Felstead, M.L. (2000). *Master Planfor Community-Based Eco-Tourismin Ulgan Bay, Palawan, Republic of the Philippines*. Puerto Princesa City (PPC), Philippines: UNESCO-UNDP/PPC.
- Freire. (1985). *Politics of Education*. New York: Bergin and Garvey.
- Gray, B. (1985). Conditions facilitating Inter organizational Collaboration. *Human Relations*. 38: 911-936.
- Haywood, K.M. (1988). Responsible and responsive tourism planning in the community. *Tourism Management*. 9 (2), 105–108.
- Kassara Sukpatch (2010). Community based tourism in 4 community in Vienghang, Chiangmai province phase1. Chiangmai, The thaland Research Fund.
- Keogh, B. (1990). Public Participation in Community Tourism Planning. *Annals of Tourism Research*. 17: 449-465.
- Labonte R. & Laverack G. (2001). Capacity building in health promotion, Part 1: for whom? and for what purpose? *Critical Public Health* 11 (2), 111–127.
- Laverack G. (2001). An identification and interpretation of the organisational aspects of community empowerment. *Community Development Journal* 36 (2), 40–52.
- Laverack G. (2005). *Public Health: Power, Empowerment and Professional Practice*, Basingstoke, Palgrave Macmillan

- Laverack G, Thangphet S. (2007). Building community capacity for locally managed ecotourism in Northern Thailand. *Community Development Journal*, November 14, 2007,
- Lempa M, Goodman RM, Rice J, et al. (2008). Development of scales measuring the capacity of community-based initiatives. *health education & behavior. Health Education and Behavior*. 35:298–315.
- Liberato, S. C. et al., (2011). Measuring capacity building in communities: a review of the literature. *BMC Public Health*, Volume 11, p. 850.
- Littlejohns LB, GermAnn K, Smith N, Bopp J, Bopp M, Reichel C, Harcus S, Goldthorp J, Hoppins Y. (2000). Integrating Community Capacity Building and Enhanced Primary Health Care Services. *Australian Journal of Primary Health*. 6(4):175–189. doi: 10.1071/PY00051.
- MacLellan - Wright, M.F., Anderson, D., Barber, S., Smith, N., Cantin, B., Felix, R. and Raine, K. (2007). The development of measures of community capacity for community - based funding programs in Canada. *Health Promotion International* , 22(4): 299 – 306
- McIntyre, G. & A. Hetherington. (1991). *Sustainable Tourism Development: Guidelines for Local Planners*. Madrid.
- Melker and Hgskola S. (2006). *Community-based tourism and socio-culture aspects relating to tourism -A Case Study of a Swedish student excursion to Babati (Tanzania)*. Sodertorns Hogskola.
- Merino, S. S., & Carmenado, I. D. L. R. (2012). Capacity building in development projects. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 960– 967.
- Murphy, P. E. (1985). Tourism: A Community Approach. New York: Methuen.1988 Community Driven Tourism Planning. *Tourism Management*. 9: 96-105.
- O'Meara, K. (2004). Reframing incentives and rewards for community servicelearning and academic outreach. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 8 (2): 201 - 20.
- Patan Suvanmongkol. (1984). *Attitude of council with participation of community toward development*. Bangkok. Center for Health Policy Studies. Mahidol University.
- Pearce, P.L. (1994). *Tourist-resident impact: Examples and emerging solutions*. In W.F. Theobald (ed.) *Global Tourism: The Next Decade*. (pp. 103–123).

- Potjana Suansri. (2003). *Community Based tourism in community manual*. Bangkok. Tourism for life and nature project.
- Razzaq, ASA, Hadi, MY, Mustaa, MZ, Hamzah, A, Khalifah, Z, & Mohamad, NH (2011). 'Local community participation in homestay program development in Malaysia'. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 7, (12), pp. 1418 - 1429.
- Reed, M.G. (1997). Power relations and community-based tourism planning. *Annals of Tourism Research*. 24 (3), 566–591.
- Reid, D.G. (2003). *Tourism, Globalization and Development: Responsible Tourism Planning*. London: Pluto Press.
- Ritchie, J. R. Brent. (1988). Consensus Policy Formulation in Tourism: Measuring Resident Views via Survey Research. *Tourism Management*. 9: 99-212.
- Sarobol. (2004). Community-Based Tourism Management. *Research Community Newsletter* Volume 15 Issue 57 (15-17).
- Shelby, B and T.A. Heberlein. (1986). *Carrying Capacity in recreation Settings*. OregonState University Press. U.S.A
- Suwanbamrung, C., Dumkan, A., Thammapalo, S., Sumrongtong, R., & Phedkeang, P. (2011). A model of community capacity building for sustainable dengue problem solution in Southern Thailand. *Health*, 3 (9) , 584-601.
- Tedchai Coibamrung. (2009). *The role of local administration with sustainable tourism development on efficiency economic concept*. Bangkok. King Prajadhipok's Institute
- UNESCO. (2011). What is Intangible Cultural Heritage. Retrieved December 10, 2015, from <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01851-EN.pdf>.
- Wahab, S. and Pigram, J.J. (1997). *Tourism and sustainability: Policy considerations*. In S. Wahab and J.J. Pigram (eds) *Tourism, Development and Growth: The Challenge of Sustainability*, (pp. 277–290). London and New York: Routledge.
- Yeatman HR, Nove T. (2002). Reorienting health services with capacity building: a case study of the Core Skills in Health Promotion Project. *Health Promot Int.*, 17 (4): 341-350. 10.1093/heapro/17.4.341.

Krittiya Somsila, Master of Management Program in Integrated Tourism and Hospitality Management The Graduate School of Tourism Management National Institute of Development Administration.

Assistant Professor, Kanokkam Kaewnuch, PhD., Ph.D in Tourism Management. Bournemouth University, ENGLAND, Assistant to the President for International Affairs, Lecturer for Ph.D., and Master Course at NIDA, Thailand.